

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

**НАУКОВО-ДОСЛІДНА РОБОТА СТУДЕНТІВ
ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ**

Збірник наукових праць

Випуск 14

Харків
2016

УДК [378.147:001.89] – 057.875

ББК 74.580.268

Н 34

Редакційна колегія:

Л.І.Білоусова, канд.фіз-мат.наук, професор

В.Д.Зоря, канд.фіз.-мат.наук, доцент

Н.В.Олефіренко, канд. пед.наук, доцент

*Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
(Протокол № 2 від 06.04. 2016 р.)*

Н 34 **Науково-дослідна** робота студентів як чинник удосконалення професійної підготовки майбутнього вчителя: зб. наук. пр./редкол.: Л.І.Білоусова та ін. – Х., 2016. – Вип.14. –192 с.:іл.
ISBN 978-617-7188-30-7

Збірник наукових праць викладачів, аспірантів та студентів фізико-математичного факультету ХНПУ імені Г.С.Сковороди містить матеріали доповідей науково-практичного семінару з актуальних проблем організації науково-дослідної роботи майбутніх учителів дисциплін природничо-математичного напрямку. Розглядаються шляхи і напрями організації науково-дослідної роботи студентів та актуальні питання їх професійної підготовки.

Розраховано на наукових і практичних працівників, викладачів вищої школи, магістрантів та студентів вищих навчальних закладів.

УДК [378.147:001.89] – 057.875

ББК 74.580.268

ISBN 978-617-7188-30-7

© Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, 2016

Дейниченко Г. В., Кукленко А. В. Традиції козацької педагогіки як засіб виховання школярів	95
Дейніченко Т. І., Пащенко К. А., Шитикова Л. О. Характеристики проектного методу навчання та його застосування в ЗОШ	98
Зеленська Л. Д., Корніленко Г. К., Собченко Т. М. Тренінг як одна із форм реалізації неформальної освіти старшокласників	104
Зеленська Л. Д., Москаленко К. Е. Науково-педагогічна й громадсько-просвітницька діяльність М. О. Лавровського у харківський період	110
Калашнікова Л. М., Козюра Я. Ю. Нетрадиційні форми навчання..	115
Калашнікова Л. М., Смирнова Л. Ю. Формування пізнавальної активності студентів інформаційними засобами навчання	120
Козюра Я. Ю., Процай В. Ф. Фундаментальні теореми аналізу як наслідки компактності і слабкої компактності евклідових просторів .	127
Коломієць Б. М., Олефіренко Н. В., Шопіна К. К. Розробка інтерактивного тренажеру з англійської мови.....	132
Кошель Н. Д., Левицька Л. І., Твердохліб Т. С. Навчальний проект як засіб формування пізнавального інтересу учнів основної школи.....	137
Лазарєва О. М., Мусанабієв Р. З. Метод проектів як засіб формування пізнавального інтересу школярів	144
Лустенко І. В., Олефіренко Н. В., Шигимага В. А. Розробка електронного тренажеру “English With Fun” для навчання молодших школярів англійської мови	149
Мовчан О. А., Олефіренко Н. В. Навчання молодших школярів Великої Британії основам програмування	153
Наумов Б. М., Сіренко А. М. Діяльність зі збереження здоров'я дітей Харківського товариства поширення в народі грамотності.....	156
Остапенко Л. П. Підготовка майбутніх учителів інформатики до педагогічних практик	162
Остапенко Л. П., Терещенко Д. О. Створення інтерактивного тренажеру «Four Seasons» для навчання молодших школярів англійської мови	167
Полякова Т. В. Скрайбінг-презентація як ефективний засіб подання навчального матеріалу	172
Смирнова Л. Ю., Стяглик Н. І. Евристичні ситуації та технологія їх використання на уроках геометрії.....	177
Стяглик Н. І., Фетісова Ю. А. Формування прийомів навчальної діяльності у процесі вивченні курсу «Елементарна математика».....	181
Стяглик Н. І., Храновська А. І. Змішане навчання: сутність та основні моделі (теоретичний аспект).....	185

ТРЕНІНГ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ РЕАЛІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Л. Д. Зеленська, Г. К. Корніленко, Т. М. Собченко

Постановка проблеми. Відповідно до проекту закону «Про освіту» передбачається введення в законодавче поле, окрім звичної формальної освіти, що надається за освітніми програмами відповідно до державних стандартів у ліцензованих закладах освіти, освіти неформальну та інформальну. Знання, вміння та навички, здобуті у системі неформальної освіти, тобто за організованими програмами, але без ліцензій, акредитації та інших форм державного контролю, можуть бути підтверджені в системі освіти формальної.

Запровадження неформальної освіти, зокрема у старших класах загальноосвітньої школи, дозволить вирішити низку проблем: професійного й особистісного самовизначення старшокласників, їхньої міжособистісної комунікації, формування морально-етичних цінностей, подолання невпевненості в собі тощо. Серед засобів реалізації неформальної освіти старшокласників набувають поширення воркшопи, інтерактивні лекції, майстер-класи, тренінги, які спрямовані на підготовку цілеспрямованого, впевненого в собі, морально-стійкого й патріотично налаштованого громадянина України, конкурентоспроможного «нового» абітурієнта для системи вищої й професійної освіти.

Аналіз актуальних досліджень. Проблему розвитку неперервної освіти та її елементів досліджували Ю. Бабанський, В. Осипова, В. Виноградова, Т. Десятов, Н. Бідюк, С. Романова, В. Блажек, Т. Хюсен, Ф. Кумбс, Ф. Шльосек та ін. Проблема неформальної освіти як складової неперервного навчання висвітлена у наукових працях Р. Дейва, П. Девіса, М. Ераута, Х. Коллі, К. Куллена, М. Форесті, Д. Філда, П. Фордхема, П. Ходкінсона та інших.

Питання запровадження тренінгу в системі освіти є предметом дослідження як вітчизняних (О. Безпалько, В. Вачков, Е. Дубровська, Ю. Ємеєльянов, С. Поклад, О. Прутченков, Л. Скаковська, О. Цюман, О. Шевчук), так зарубіжних учених (Е. Берн, Т. Гордон, С. Кратохвілл, К. Роджерс, К. Рудестам, В. Сатир та ін.). Проте науковий доробок названих авторів розкриває переважно теоретичні аспекти тренінгу як форми навчання та методіку його проведення в системі вищої та післядипломної освіти.

Мета статті – розкрити роль і значення тренінгу в реалізації завдань неформальної освіти старшокласників.

Виклад основного матеріалу. Сучасні процеси модернізації, глобалізації та інформатизації суспільства висувають нові вимоги до сучасної людини: високий інтелект, мобільність, схильність до швидкого засвоєння інформації в більшому обсязі. Це вимагає постійного вдосконалення і модернізації системи освіти, запровадження нових методів та форм навчання, які відповідають потребам часу та «сучасної» людини. Одним із таких резервів є неформальна освіта. Так, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законів України (щодо визнання неформальної освіти)» від 12.02.2015 року надається таке визначення поняттю «неформальна освіта»: «Це освіта інституціолізована, цілеспрямована та спланована навчальним закладом без надання освітніх програм і кваліфікацій, визнаних національними органами управління освітою, або без кваліфікацій взагалі, і є додатковою, альтернативною та/або доповняльною до формальної освіти в процесі освіти впродовж життя; слугує забезпеченню права осіб будь-якого віку на доступ до освіти, але не передбачає обов'язкової безперервної структурованої послідовності у здобутті освіти і може бути короткотерміною і невеликої або великої інтенсивності, зокрема у формі короткотермінових курсів, семінарів, практичних занять. Хоча неформальна освіта безпосередньо не приводить до формальних кваліфікацій, визнані формальні кваліфікації можуть бути отримані шляхом освоєння певної сукупності окремих програм неформальної освіти і відповідного визнання уповноваженим органом набутих знань, умінь, інших компетентностей» [6].

Зазначимо, що упродовж останнього десятиліття у вітчизняній освітній практиці формальній освіті приділялася належна увага, а потенціал неформальної освіти недооцінювався. Водночас, неформальна освіта пропонує більш гнучкий підхід до освітнього процесу, забезпечуючи активну участь тих, хто навчається, у формуванні навчальних програм. Якщо формальна освіта створює «загальну базу», то неформальна освіта швидше розвиває її, поглиблюючи компетентність у сферах, які представляють інтерес для тих, хто навчається, або ж формує вміння та навички, які виходять поза межі цілей формальної освітньої системи.

Отже, неформальна освіта – це один із способів одержання нової інформації про різні сторони життя за допомогою навчання через

курси, секції, гуртки за інтересами, відвідування церкви тощо. У межах неформальної освіти, як правило, не є обов'язковою умовою початок навчання (вікові межі, рівень попередньої підготовки тощо), не ставляться жорстокі вимоги до часу, місця, форм і методів навчання, що дає змогу включити до процесу навчання значно більшу кількість людей, ніж у формальну освіту. Особливістю неформальної освіти є й те, що в ній беруть участь ті, чиї плани, цілі, основний зміст приймаються всіма членами групи, хто разом створили одну програму.

Вивчення наукової літератури з проблеми дослідження засвідчує той факт, що основними і найбільш розповсюдженими груповими формами роботи у сфері надання неформальної освіти є воркшоп, майстер-клас та тренінг.

Воркшоп - це колективний навчальний захід, учасники якого отримують нові знання та навички в процесі динамічної групової роботи. Головна мета воркшопу - отримання індивідуального вирішення конкретних завдань кожним його учасником.

Майстер-клас - це передавання майстром учням досвіду, майстерності, найчастіше шляхом прямої й коментованої демонстрації прийомів роботи.

Термін «*тренінг*» (від англ. train, training) має декілька значень: навчання, виховання, тренування, дресирування. Як правило, під тренінгом розуміють сукупність прийомів і способів, спрямованих на розвиток у людини тих або інших навичок та умінь.

Історію становлення тренінгу як форми реалізації неформальної освіти варто розглядати в контексті розвитку групових форм роботи в практичній медицині. А. Месмер (1734-1815pp.) першим зробив спробу застосувати групову терапію у лікуванні хворих з психосоматичними розладами. Групова терапія посіла чільне місце у практиці З. Фрейда, Д. Пратта, А. Адлера. Зародження і становлення тренінгових груп як форм психологічної роботи з людьми (без психічних і соматичних розладів) відбулося у 20-30-ті роки ХХ століття і пов'язане з іменем німецького емігранта К. Левіна, який займався дослідженням феномену групової взаємодії та групової динаміки. Саме під час проведення цього експерименту виникли перші тренінгові групи (Т-групи), які принесли свої результати [7].

Зауважимо, що становлення тренінгу як методу навчання на теренах пострадянських країн відбувалося лише у 80-90-ті роки ХХ століття з урахуванням теоретичних і практичних надбань країн

Західної Європи та США. Проте, незважаючи на свою «молодість» він знайшов своїх прихильників і став популярний серед широкого загалу. Особливо привабливим він є для дітей та молоді, адже у своїй структурі містить багато цікавих практичних вправ як групової, так й індивідуальної роботи.

Отже, огляд наукових джерел [5, 8] з проблеми дослідження засвідчує той факт, що загально визнаного визначення поняття «тренінг» не існує. Розбіжності у його тлумаченні спричинені тим, що одні вчені акцентують увагу переважно на психологічній складовій тренінгу й характеризують його як спосіб впливу, що спрямований на розвиток знань, соціальних установок, навичок та досвіду в галузі міжособистісного спілкування. Інші – звертаються до трактування цього поняття з акцентуацією на набутті особистістю професійних навичок та здібностей у певній галузі і розуміють під тренінгом інтенсивну форму освіти, метою якої є набуття або вдосконалення професійних навичок.

Вищезазначене дає підстави для висновку, що питання тлумачення тренінгу залежить від того, що є метою: набуття соціально-психологічних та комунікативних компетенцій, чи освіта (засвоєння та удосконалення знань і вмінь вузькопрофільної професійної тематики). З огляду на це, виокремлюють два види тренінгу: соціально-психологічний (СПТ) та бізнес-тренінг (БТ). Перевагу, як правило, віддають соціально-психологічному тренінгу, який сприяє реалізації таких завдань: розвиток в особистості комунікативних навичок, соціально-перцептивної чутливості, активної соціальної позиції, здатності до емпатії, співпереживання, самоаналізу, самопізнання; готовності до життєво важливого вибору (зокрема, свідомого вибору професії), формування життєвих перспектив; навчання конструктивним способам виходу з конфліктних ситуацій, прогнозування поведінки інших, передбачення власного впливу на оточуючих тощо.

Особливого значення застосування соціально-психологічного тренінгу набуває в ранньому юнацькому віці, оскільки, він слугує своєрідним засобом пошуку власного Я. Основою цього процесу виступає структурована індивідуальна система ціннісних орієнтацій, завдяки якій у старшокласників формується адекватна ідентичність, що забезпечує готовність до життєво важливих виборів, до особистісного та соціального самовизначення, формування життєвих перспектив.

Особливості раннього юнацького віку дають підстави говорити про старшу школу як про найсприятливіший момент для практичного застосування соціально-психологічного тренінгу, під час якого учні формулюють свої завдання мовою труднощів і власних проблем спілкування, отримують можливість з'ясувати для себе, в яких конкретних формах спілкування вони відчують труднощі. А найголовніше - збагачують свій досвід спілкування, який важко отримати в реальному житті.

З огляду на вищезазначене, найпоширенішими темами для проведення соціально-психологічного тренінгу є лідерство (метою є виховання сильної, впевненої в собі особистості та розвиток таких лідерських якостей, як відповідальність, чесність, відкритість, організованість), тайм-менеджмент (привчає старшокласника правильно організувати свій час, упорядкувати все щохвилино аби встигати зробити все заплановане без шкоди здоров'ю) та селф-менеджмент (стимулює старшокласників до самоорганізації). Окрім того, в умовах поширення неформальної освіти старшокласників цінними є такі соціально-психологічні тренінги, як комунікація, ораторське мистецтво, подолання стереотипів, тімбілдинг, підвищення впевненості у собі, постановка життєвих цілей тощо. Підвищенню ефективності реалізації завдань неформальної освіти старшокласників через систему тренінгів сприятиме й запрошення кваліфікованих і успішних тренерів та коучів, які б власним прикладом мотивували учнів до самовдосконалення та самореалізації.

Висновки. Сьогодні освіта розглядається як відкритий процес, що відбувається не тільки в стінах навчальних закладів, не тільки під керівництвом викладачів-професіоналів, а й під впливом тих осіб, які володіють певним досвідом і прагнуть передати його іншим. З огляду на це, однією з дієвих форм реалізації завдань неформальної освіти старшокласників, зважаючи на особливості раннього юнацького віку й життєві виклики, слугує соціально-психологічний тренінг. Його переваги виявляються в простоті організації (наявність приміщення, спікера/тренера та технічних засобів навчання), привабливості для учасників (ігрові вправи, не обтяжуюча змістовна теоретична частина, доброзичлива атмосфера), дієвості реалізації поставлених завдань (розвиток комунікативних навичок, соціально-перцептивної чутливості, здатності до самоаналізу і самопізнання; засвоєння морально-етичних аспектів співжиття в соціумі, правил міжособистісної комунікації, умінь конструктивними способами

вирішувати конфліктні ситуації, здійснювати життєво важливий вибір тощо).

Література:

1. Абрамова Г. С. Введення в практичну психологію / Г.С. Абрамова. – М. : Міжнародна педагогічна академія, 2007. – 224 с.
2. Безпалько О. В. Тренінг як інноваційна форма соціально-педагогічної роботи / О. В. Безпалько // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2004. – № 1. – С. 22–28.
3. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навч. посіб. / В. М. Поліщук. – Вид. 3-тє, виправ. – Суми : Університетська книга, 2010. – 352 с.
4. Закон України. Про освіту (із змінами та допов.) № 1144-ХІІ від 04.06.91 // Голос України. – 1996. – 25 квітня.
5. Зеленін В. Сповідь Тренера або сім квазі-художніх листів до мовчазної більшості / В. Зеленін. – К. : Гнозис, 2012. – 384 с.
6. Проект Закону України про внесення змін до деяких законів України (щодо визнання неформальної освіти) № 2121 від 12 лютого 2015 р. // І.І. Крулько, Л.М. Гриневич та ін. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54026
7. Мельник С. Н. Теоретические и методические основы социально-психологического тренинга / С. Н. Мельник. – Владивосток : Издательство Дальневосточного университета, 2004. – 130с.
8. Ребер А. Великий тлумачний словник психологічний [текст] / А. Ребер; пер. з англ. – М. : АСТ, Віче, 2000. – 560 с.
9. Сидоренко Є. В. Технології створення тренінгу. Від задуму до результату [текст] / Є. В. Сидоренко. – Спб. : Мова, 2007. – 336 с.
10. Цюман Т. П. Тренінг як форма підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності / Т. П. Цюман // Проблеми педагогічних технологій. – 2004. – Вип. 3–4. – С. 166–171.